

БОРОТЬБА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ У 1989- 1991 РОКАХ

У статті розглядається хід боротьби за незалежність України на Переяславщині у 1989-1991 роках.

Ключові слова: міськком партії, Товариство української мови ім. Т.Г. Шевченка, Народний Рух України, Українська Республіканська партія, мітинг, резолюція, незалежність.

У серпні минулого року Україна, все світове українство урочисто відзначили двадцятую річницю незалежності України. На цей знаменний акт український народ очікував понад сім десятиліть, втративши державність в результаті остаточного завоювання України більшовицькою Росією в 1920 році.

Так пригадаємо, як проходив процес боротьби за незалежність України в 1989–1991 роках на Переяславщині. Боротьба тоді, як відомо, розгорнулася на всіх теренах України.

Переяслав-Хмельницький район знаходиться в столичній області, в серці України. Саме з цієї території, з нашого краю, походить етнонім Україна. Для нашого міста є характерною наявність великого прошарку інтелігенції, а також факт проведення у місті в 1654 році Переяславської Ради, що наклало свій відбиток на боротьбу за Українську державу в нашому краї.

В умовах горбачовської гласності і процесу перебудови суспільства послабився партійно-кадебістський прес на громадськість, що дало змогу головно інтелігенції на Переяславщині ставити актуальні суспільні завдання. Одним з перших у місті постало мовне питання, а саме – переведення в 1987 році міської середньої школи № 1 з української на російську мову навчання. Проблема зразу ж набрала політизованого характеру з огляду на катастрофічний стан українського шкільництва і нашої мови взагалі в Українській РСР де, як відзначав тодішній завідувач міського відділу народної освіти М.О. Марченко в міськрайонній газеті «Комуністична праця» від 13 грудня 1988 року, «українська мова зникає з нашого вжитку, перетворюється на суржик» [32, с. 2]. А без мови, як відомо, немає і народу. Тому дискусія неминуче виходила на проблему політики і на статус України в СРСР. Вона збурила національне почуття в місті та районі, про що свідчили численні листи читачів до міськрайонної газети «Комуністична праця» наприкінці 1988 року [31, с. 4].

Дискусії про стан нашої мови набули особливої гостроти у 1989 році, коли в лютому на установчій конференції була створена перша, не контрольована компартією організація – Товариство української мови імені Тараса Григоровича Шевченка (ТУМ). На конференції були зацікавлені люди і з нашого міста.

16 квітня 1989 року в будинку вчителя відбулась установча конференція Переяслав-Хмельницької міськрайонної організації Товариства української мови імені Тараса Григоровича Шевченка.

Ось як подає кореспондент О. Сенік перебіг конференції: «Цю подію чекали у нас на Переяславщині; створення Переяслав-Хмельницької організації Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка підказало саме життя. А ініціаторами такого благородного діла стали справді зацікавлені, небайдужі люди. Саме вони – делегати й гості зібралися – нещодавно на установчу конференцію міськрайонного товариства... Прийшли сюди всі, хто шанує українську мову, рідне слово, хто небайдуже ставиться до його долі, хто хоче піднести силу його звучання.

У виступах, що були прослухані з увагою учасниками конференції, йшлося про історичні етапи розвитку і функціонування української мови...

Усі виступаючі – а їх підтримали й учасники конференції – зійшлись на думці, що українська мова – це найцінніше надбання українського народу – конче потребує сьогодні гідного звеличення. Мета ж новоствореного об'єднання, згідно прийнятого статуту Товариства української

мови імені Тараса Шевченка, – утворення української мови на всіх ділянках суспільного життя республіки, охорона її чистоти і самобутності, збереження і розвиток національної культури й традицій українського народу, формування національної самосвідомості та історичної пам'яті громадян, гармонійний розвиток міжнаціональних відносин» [30, с. 2].

Головою міськрайонної організації було обрано викладача Переяслав-Хмельницької філії Київського педінституту Корпанюка Миколу Павловича. Товариство діяло дуже активно, завоювавши значний авторитет на Переяславщині. Воно відзначало Шевченківські роковини, створило клуб аматорів народної пісні, проводило перегляд світоглядних фільмів, наглядало за станом української мови в установах, навчальних закладах, підприємствах міста, запровадило лекторії культурно-освітнього та патріотичного спрямування. Діяльність товариства помітно піднесла рівень національної свідомості жителів міста та району. Немалий внесок у вищезгадану справу зробила газета «Комуністична праця», в якій регулярно виходили сторінки ТУМу «А мова як море» і «До джерел» [17, с. 3]. Про силу Товариства свідчив і його кількісний склад. На час його створення в ньому нараховувалося більше трьохсот членів, об'єднаних в 10 первинних осередків. Членами ТУМу була навіть секретар з ідеології Переяслав-Хмельницького міськкому Компартії України Т.І. Білобровко.

Активісти ТУМу Переяславщини взяли участь в акті злуки УНР і ЗУНР, який проводився 22 січня 1990 року, на що частина членів Товариства не без впливу міськкому Компартії відповіла незгодою. Подібні закиди були безпідставними, оскільки відродження української мови найтіснішим чином пов'язане з ростом національної свідомості народу та його історичної пам'яті. Автор цієї статті, стоячи в ланцюгу єднання між Києвом та Івано-Франківськом, спостерігав за атмосферою добра і приязні, яка панувала між учасниками акції.

Наприкінці 1989 року міськком партії переходить у наступ на ідеологічному фронті. Будучи штабом у боротьбі з національно-визвольним рухом на Переяславщині, він подає в «Комуністичну працю» серію статей про українську національну, радянську символіку та українську національну церкву, цих невід'ємних складових будь-якого національного організму, будь-якої держави. Опонували автору вищезгаданих публікацій в тій же газеті члени ТУМу, наукові співробітники Переяслав-Хмельницького історичного музею Олег Коломієць та автор цих рядків [4, с. 3; 14, с. 2].

13 січня 1990 року науковий співробітник археологічного музею Микола Товкайло подав у міськрайонну газету допис «Чи потрібен Переяславу додаток «Хмельницький»?». Стаття викликала широкий резонанс на Переяславщині. Наводимо деякі думки його статті: «...Я хочу підкреслити, що назва нашого міста дуже давня і протягом більш ніж тисячі років вона залишалася незмінною аж до наших часів, коли її було «модернізовано» у 1943 році доданням ще одного слова «Хмельницький» – імені українського гетьмана і полководця. Вважаю, що така заміна назви міста не правомірна ні з історичної, ні з моральної точки зору. Адже долучивши ім'я Богдана Хмельницького до імені Переяслава, його було прив'язано до конкретно-історичної епохи, а саме до XVII століття. Але ж ми знаємо, що назва міста виникла ще в XI столітті (а, можливо, й раніше). Отже свідомо чи не свідомо, відбулась односторонність історії Переяслава, надмірно, на шкоду іншим, висвітлювалася одна сторінка його історії».

Ніхто не запитував переяславців, а чи згодні вони на таке перейменування. У велетенському сталінському казані, де перемішувалося все, де з історичної арени зникали цілі народи, а з географічних карт їхні назви, що могло важити доповнення ще однієї назви невеликого стародавнього міста? Все, однак, вертає на кола свої. Ця біблейська істина істинна і для нас. Повертаються відібрані силою, шельмовані і піддані забуттю імена міст і сіл. Маріуполь, Рибінськ, Набережні Челни. Сподіваюся, скоро цей ряд поповниться ще одним іменем – Переяслав. Давньоруський богатир перейняв славу раз і на всі віки, думаю, тут нічого доповнити» [31, с. 3].

Обговорення такої цікавої теми сприяло широкому ознайомленню переяславців з історією свого міста та України взагалі.

Початок 1990 року. Відбувається дальше послаблення тоталітарного режиму. Компартія стрімко втрачає популярність, комуністи виходять з КПРС, починає формуватись багатопартійна система. Першою ластівкою багатопартійності нашого краю стала міськрайонна організація Української Республіканської Партії (УРП) на чолі з робітником Миколою Левченком, для якої

була характерна бойовитість, високий патріотизм і безкомпромісна боротьба з тоталітарним ладом. Осередки УРП діяли і по селах району.

Сприяли помітному підвищенню політичної активності переяславців парламентські березневі вибори 1990 року, які вперше за 7 десятиліть проводились на демократичних засадах. Прогресивні сили Переяславщини підтримали на виборах до Верховної Ради УРСР відомого письменника-гумориста Євгена Дударя, якого, між іншим, за вказівкою можновладців не допустили до зустрічі з працівниками швейної фабрики, що викликало обурення мислячої громади.

26 квітня 1990 року Товариство української мови ім. Т.Г. Шевченка провело в нашому місті санкціонований мітинг з нагоди четвертої річниці Чорнобильської катастрофи. На цьому першому в Переяславі-Хмельницькому за 70 років не комуністичному мітингу, крім екологічних проблем, було піднято питання незалежності України. Тут вперше сотні переяславців побачили український національний синьо-жовтий стяг. Мітинг мав широкий резонанс на теренах Переяславщини.

Незважаючи на те, що із січня 1990 року монополія Компартії на владу була ліквідована, насправді Переяслав-Хмельницький міськомком Компартії України продовжував діяти старими командно-адміністративними методами, нібито і не була декларована багатопартійність в умовах горбачовської перебудови і гласності. Бюро міськомкому партії приймає рішення з приводу екологічного мітингу, яке відзначалося агресивністю та різкістю суджень: «Не знаходить підтримки зі сторони ЦК Компартії України, уряду республіки і ряд наших звернень по наведенню порядку, вжиттю рішучих заходів до антисоціалістично настроєних груп, виробленню чіткої позиції по оцінці суспільно-політичної ситуації в республіці...»

Бюро міськомкому партії звертає увагу на те, що останнім часом керівне ядро міськрайонної організації Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка переорієнтувало свою діяльність на позиції Народного Руху України за перебудову, їх діяльність все більше політизується. На правах первинного осередку НРУ ряд членів товариства взяли участь 13 травня в регіональній конференції Руху в Березані, декілька з них обрано до керівного органу регіонального осередку НРУ...

Вимагати від виконкому міської Ради народних депутатів (О.В. Петрущенко) не затягувати з оцінкою ініціаторів мітингу, які не дотримались умов рішення виконкому по його санкціонуванню. Пропонуємо депутатам-комуністам виробити пропозиції в Раді по цьому питанню.

Звернути увагу редакції міськрайонної газети «Комуністична праця» (М.Г. Пасенюк) на недостатність публікацій по дієвій пропаганді і утвердженню соціалістичних цінностей, аналізу позитивних моментів перебудови, пропаганді добросовісної праці, зрілих громадських вчинків. Підвищити вимогливість до комуністів-кореспондентів за зростання організуючої ролі міськрайонної газети в згуртуванні конструктивних сил в розв'язанні завдань перебудови... [7, с. 2].

У відповідь невдовзі відбулось засідання Переяслав-Хмельницького міськвиконкому, який розглянув і проаналізував хід проведення санкціонованого екологічного мітингу в День скорботи – 26 квітня 1990 року. У рішенні виконкому стверджувалось: «Хід мітингу носив провокаційний характер і став виразником націоналістичних антипартійних і антирадянських проявів. В окремих виступах завчасно підготовлених і спеціально підібраних, в тому числі і «гостей» з Києва, лився бруд на акт воз'єднання України з Росією, спалювалось ім'я В.І. Леніна, ганьбилась Комуністична партія, Радянська держава. Це є свідченням того, що ініціатори мітингу сприяли активній участі знахабнілих «гостей» в антирадянській, націоналістичній акції...»

Виходячи з цього міськвиконком вирішив засудити дії ініціативної групи товариства... – організаторів екологічного мітингу за безконтрольність у проведенні цього масового заходу, за відхилення від теми мітингу, на яку давався дозвіл» [9, с. 1].

У червні 1990 року в Переяславі-Хмельницькому створено міськрайонну організацію Народного Руху України за перебудову із шести первинних осередків із 44 членами. Головою міськрайонної організації було обрано водія ремонтно-транспортного підприємства Павла Колесника, який в інтерв'ю міськрайонній газеті «Комуністична праця» так висвітлив процес

утвердження Руху в місті: «Спочатку в колективах, серед населення міста й району з'явилися прихильники Руху. Далі, в окремих організаціях, на підприємствах було створено осередки НРУ. Всього їх шість. У кожному нараховується від 4 і більше членів. Так і назріло питання створення міськрайонної організації [7, с. 2].

В умовах гласності, перебудови, утвердження багатопартійності, намагаючись контролювати хід подій міськкомом Компартії ще 30 травня проводить разом із редакцією «Комуністичної праці» круглий стіл за участю представників громадсько-політичних організацій і рухів. Його головна відмінність від попередніх заходів в тому, що цього разу в одному приміщенні зібралися представники протилежних політичних поглядів, неоднакових підходів до реформи політичної та економічної системи.

На засідання прийшли члени Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка, прихильники Руху, керівники міськрайонної організації Товариства охорони пам'яток історії та культури, комуністи, в тому числі ініціатори зустрічі – працівники міськкому Компартії України та редакції газети.

На засіданні розгорілись гострі дискусії з приводу місця преса в сучасних політичних процесах, оцінок екологічного мітингу 26 квітня [8, с. 1].

Улітку 1990 року в місті і районі в результаті газетних публікацій до населення дійшла жахлива інформація про голодомор 1932–1933 років, організований КППС. Міськком Компартії знову намагається перехопити ініціативу в опозиційних партій і рухів з приводу цього злочину комуністів.

4 липня 1990 року відбулось засідання ідеологічної комісії міськкому партії, де, між іншим, було розглянуто питання «Про голод на Україні 1932–1933 років». Було прийнято «Звернення до громадян Переяславщини: «Відходять в історію події нашого життя. Але пам'ять не може забути сотні і тисячі людських смертей на Україні в 1932–1933 роках. Працівники історико-культурного заповідника розпочали пошукову роботу, але не можуть охопити в повній мірі всі села району і міста.

На сьогодні невідома кількість тих, що загинули від голоду на Переяславщині в ті жорстокі роки. Ідеологічна комісія міськкому партії звертається до жителів міста та району, товариства охорони пам'ятників історії та культури, міськрайонної організації Народного Руху України за перебудову, товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка, жіночих рад та інших громадських організацій взяти активну участь у пошуковій роботі... [7, с. 1].

Варто відзначити, що поворот переяславських комуністів до теми голодомору 1932–1933 років був не їхньою ініціативою, а йшов від керівництва Компартії України.

29 липня 1990 року Рух провів траурний мітинг на одному з переяславських цвинтарів, де поховані безневинні жертви штучного голоду 1932–1933 років. На могилі було поставлено хрест. На мітингу виступили рухівці, очевидці голодомору, патріотично налаштовані депутати українського парламенту І. Заєць, М. Поровський та інші. В резолюції мітингу ставилась вимога притягти до відповідальності винних в організації голоду [21, с. 2].

Така ж акція мала місце в с. Лецьки, де за ініціативою вчительки Н. Баранової було поставлено пам'ятник жертвам голодомору.

У серпні 1990 року члени ТУМу, УРП, Руху взяли участь у святкуванні 500-річчя запорізького козацтва, що проходило в Дніпропетровській та Запорізькій областях. Свято стало великим кроком уперед на шляху відродження національної свідомості та історичної пам'яті українців.

І знову Переяслав-Хмельницький міськком Компартії вирішує перехопити ініціативу у національно-демократичних сил щодо відзначення козацького ювілею. Боротьба розгортається на всіх фронтах з поступовим переходом у наступ патріотичних, демократичних сил.

У серпні 1990 року в руслі культурологічної акції «Дзвін-90», ініційованої Товариством української культури «Славутич» та Українським молодіжним клубом Москви, в Переяславі-Хмельницькому відбувся ряд заходів. Спочатку учасники походу вели роз'яснювально-агітаційну роботу з жителями сіл Соснова, Помоклі, Велика Каратуль. Потім прибули в наше місто. В цей же час відбулася панахида на могилі А.О. Козачковського, в будинку якого у свій час жив Тарас

Шевченко і де він написав безсмертний «Заповіт». Панахида пройшла в дійсно новому українському звучанні.

На центральній площі міста відбувся політичний мітинг за участю гостей з Москви, Катеринбурга, а також голови Української Республіканської Партії, народного депутата Верховної Ради УРСР, багатолітнього в'язня радянських концтаборів Левка Лук'яненка. Останнього після мітингу переяславці качали на руках, очевидцем чого був автор даної статті. Учасники мітингу, який вів член Руху і ТУМу В'ячеслав Гнатюк, схвально зустріли заклик Л. Лук'яненка боротись за самостійну Україну.

Міськком партії виступив із спеціальною заявою з приводу акції «Дзвін», в якій комуністів обурили синьо-жовті прапори учасників походу та форма січових стрільців, в яку дехто з учасників дійства був удягнений.

Щодо вищезгаданого мітингу, то його міськком Компартії оцінив так: «Це був черговий антирадянський шабаш, де лився бруд на адресу радянських і партійних органів, органів КДБ. Виступаючі вимагали заміни радянської, державної символіки, їх дратував червоний прапор, піднятий над будинком райвиконкому, ратували за вихід з СРСР, за виведення партійних комітетів з підприємств і установ, закликали до громадянської непокори...

Організатори мітингу та приїжджі активісти поводитись розв'язно, продавали антисоціалістичну літературу, прославляли Українську повстанську армію, Бандеру, Петлюру, Українську Республіканську партію та інші новостворені партії та організації» [5, с. 1].

Мітинг організували місцеві організації Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка та Руху.

У відповідь міськком Компартії проводить контрмітинг під гаслом «У єдності – наша сила». Мітинг з самого початку набув драматичності. Невелику колону міського осередку Руху та осередку Української Республіканської партії не пускали на мітинг комуністи та їхні прихильники. Не допустили до мікрофону і автора цих рядків. Створилася ситуація, що в будь-який момент могла перерости у фізичне з'ясування стосунків. Врешті-решт опозиціонери змогли пройти на площу. На мітингу були присутні близько тисячі чоловік. Добором виступаючих керував перший секретар міськкому Компартії А.К. Поліщук. Більшість ораторів виступала за підписання Союзного договору та збереження СРСР [22, с. 14].

З ініціативи міськкому Компартії було прийнято звернення учасників мітингу, в якому зазначалось: «Сепаратизм, політична нетерпимість завдають величезної економічної шкоди, ставлять під удар наші плани і надій на майбутнє.

На думку жителів міста і району, необхідні рішучі послідовні заходи і дії проти сил, які дестабілюють обстановку в країні і республіці, підривають основи нашого ладу, провокують безпорядки. До тих, хто не рахується з вимогами законів, час уже застосувати владу в тому числі і до народних депутатів.

... Ми звертаємось до своїх чесних людей з закликом об'єднати зусилля на захист перебудови, берегти наш спільний дім – Союз Радянських Соціалістичних Республік» [9, с. 1].

Два вищезгаданих мітинги були, на мою думку, найгострішим зіткненням борців за самостійну Україну та прибічників колоніального становища нашої Батьківщини, хотіли вони того чи ні.

31 серпня 1990 року в наше місто прибули численні гості з Києва (250 осіб), учасники першого конгресу Міжнародної Асоціації українців. На центральній площі міста гостям піднесли хліб-сіль, пов'язали всіх українськими рушниками. В оточенні синьо-жовтих стягів, які йому не дуже імпонували, голова міськради Олександр Тарасенко виголосив коротке вітальне слово.

Гості відвідали музеї міста. Автор мав нагоду вести екскурсію одній з груп українців, у якій знаходився патріарх українознавства Юрій Шевельов. Екскурсія проходила в історичному музеї. Багато хто з гостей був незадоволений, що їх повезли не в українську Мекку (на могилу Кобзаря у Канів), а в українську Каноссу (мається на увазі Переяславська Рада).

Боротьба тривала. На початку жовтня 1990 року в нашому місті відбувся черговий мітинг, організований Рухом і УРП. Вперше за 1990-й рік за рішенням міськвиконкому мітинг був проведений подалі від людного центру, біля базару. Тема мітингу – служба громадян України на

території України та створення українського війська. На мітингу були присутні близько 100 осіб. На мітингу мав місце конфлікт між патріотами, які виступали за створення українського війська, необхідність якого проголосила Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року [26, с. 457], та ветеранами Другої світової війни, які були проти [35, с. 2].

У цей час Переяслав-Хмельницька міськрайонна організація Народного Руху України поширила в місті та районі відозву щодо служби вихідців з України у війську на теренах України. Ось текст відозви: «Дорогий друже! Вимагай у військкоматі письмових гарантій про проходження твоєї служби на Україні. Не маючи такої гарантії, ти переступаєш межу, за якою каліцтво, а то й смерть. Тільки служба на Україні дасть змогу зберегти твоє здоров'я, життя. Тільки служба на Україні гарантує, що тебе не пошлють в новий Афганістан, Фергану, Баку, Тбілісі. Твоя служба на Україні – гарант суверенітету України.

Пам'ятай, що за роки перебудови у Радянській Армії загинуло понад 15 тисяч чоловік. Від дідівщини, «земляччини» тебе не врятують ні офіцери, ні генерали. Остання жертва з Переяслава – Очерет Ігор. Хто наступний, земляче, може ти?

ТУМ, НРУ, УРП м. Переяслав. 1990» [3, с. 2].

На початку 1991 року прокомуністичні, проімперські сили переходять у наступ. ЦК КПРС на чолі з М.С. Горбачовим вирішує провести референдум щодо «оновленого» союзу, намагаючись не допустити розвалу імперії.

У березні 1991 року, напередодні вищезгаданого референдуму, Переяслав-Хмельницька міськрайонна організація Народного Руху України організує в селі Дівички зустріч з народним депутатом України Ларисою Скорик, яка мала широкий резонанс на Переяславщині [18, с. 2].

За підрахунками автора, близько третини жителів нашого міста на час березневого референдуму 1991 року виступали за незалежність України.

Після референдуму члени патріотичних партій та товариств провели ряд виходів у недільні дні на центральний ринок Переяслава-Хмельницького з пропагандистською метою. Популярним серед базаруючих був один з плакатів з таким текстом: «В оновленому союзі – оновлені ціни», тому що після референдуму кремлівське керівництво підняло ціни на ряд важливих товарів широкого вжитку.

Перша половина 1991 року, особливо після березневого референдуму, нагадувала затишшя перед бурею. Але провал путчу в Москві, невдача ГКЧП привели до проголошення Верховною Радою України 24 серпня 1991 року незалежності України [26, с. 495]. Акт про незалежність мав бути підтверджений на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року, одночасно з виборами президента України.

У період путчу член УРП Віктор Авраменко вів у Переяславі-Хмельницькому агітацію проти путчу. Окремі особи били його, рвали йому волосся, забирали листівки, доставляли в міліцію. І кожного разу тодішній заступник начальника міліції Г.Р. Сокур випускав його, хоч і знав, що В. Авраменко продовжить агітацію. Як писав сам Віктор Авраменко у «Віснику Переяславщини» від 28 серпня 1991 року: «Сокур ризикував більше, ніж своїм посадовим становищем» [1, с. 1].

Цікаво було спостерігати за поведінкою прибічників СРСР і червоного тоталітаризму в дні путчу. Автор даної статті був свідком, як один чоловік пенсійного віку, колишній вчитель, який мав типове українське козацьке прізвище, вітав секретаря міськкому партії з питань ідеології зі святом – приходом до влади ГКЧП.

Водночас прибічники незалежної України, демократи відчували загрозу для себе. І небезпідставно. Після провалу путчу стало відомо, що концтабори та в'язниці імперії вже чекали своїх відвідувачів.

27 серпня 1991 року згідно з розпорядженням згори міськвиконком змушений був опечатати приміщення міськкому партії. У цей же час у редакції газети «Вісник Переяславщини» (так з осені 1990 року стала називатись «Комуністична праця») припинила діяльність первинна парторганізація. Журналісти районки зітхнули з полегшенням. І зразу ж тон газетних публікацій змінився.

5 вересня 1991 року на центральній площі зібралися жителі міста, щоб взяти участь у

дозволеному міськвиконкомом мітингу, організованому прогресивними силами Переяславщини. Люди йшли на мітинг масово, без колишнього спонукання, з великим бажанням та інтересом, тому що сталась вікопомна подія – проголошення незалежності України.

Звернення Верховної Ради України до народу зачитав член міської організації Руху Валерій Мормель, після чого ведучий мітингу Борис Глазунов надав слово народному депутату Верховної Ради України Михайлу Гориню, який сказав: «Прийняття акту про незалежність України – не лише початок великого процесу відродження. Це те саме, якби господар склав план побудови своєї майбутньої хати і на цьому закінчив роботу, не зводячи ні фундаменту, ні стін. Будівництво української держави – справа всіх нас з вами, і тому на кожного лягає велика громадянська відповідальність у здійсненні поставленої мети. Людина живе на цьому світі не лише для того, щоб дістати кусень хліба насущного, а для того, щоб внести свій посильний вклад у процвітання нації. Нове українське суспільство нам слід будувати на християнській моралі. Будівництво держави – це те почуття, та робота, що робить із звичайних людей лицарів духу. Так будемо ж лицарями!

Час мітингів минає, настає час роботи. Грудневий референдум – це перевірка нашої свідомості» [19, с. 1].

Далі виступив В. Мормель, який звернув увагу на важливість виборів президента України. «Наша майбутня доля, доля України – в руках народу. Потрібно зламати в собі раба, бо ніхто, окрім нас самих, не збудує нової держави, ймення якої Україна», – сказав він [19, с. 1].

Далі слово взяв голова міськрайонної організації Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка Микола Корпанюк. Він покликав присутніх об'єднуватися навколо ідеї державності.

На мітингу виступили: студент філіалу педуніверситету С. Мевша, житель міста Василь Цив'юк, член УРП Віктор Авраменко, а також народний депутат Верховної Ради України А. Сухоруков.

На мітингу було прийнято резолюцію, в якій засуджено злочинну, антинародну діяльність КПРС і КПУ як організаторів і натхненників партійно-військового перевороту, що відбувся 19–21 серпня 1991 року в країні.

Учасники мітингу схвалили та підтримали акт про незалежність України, прийнятий на позачерговій сесії Верховної Ради Української РСР, схвалили звернення Народного Руху України до громадян України від 28 серпня 1991 року. Спільно з міською владою постановили створити громадський комітет з контролю за втіленням у життя акту про незалежність України.

Було акцентовано увагу на необхідності проведення до 1 грудня 1991 року демократичних виборів голів Рад базового рівня, про повернення приміщення Вознесенського монастиря віруючим Української автокефальної православної церкви, про надання приміщення міськрайонній організації Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка.

Після закінчення мітингу колона учасників організовано рушила до міської Ради народних депутатів. Там учасники мітингу, згідно з його рішенням, підняли на щоглу синьо-жовте знамено і поклали гірлянди з калини, як данину шани національному прапору [19, с. 4].

Детальніше про цю подію описано в міськрайонній газеті «Вісник Переяславщини» від 7 червня 1991 року: «О пів на дев'яту вечора позавчора на вільному флагштоку біля приміщення міської Ради поряд з державним червоно синім прапором замайорів національний блакитно-жовтий. Рішення про його підняття було прийняте учасниками санкціонованого мітингу, що відбувся того ж дня на центральній площі міста. Національний блакитно-жовтий стяг освятив на мітингу священник Успенського собору отець Василій.

Вигуками «Слава Україні», оплесками, виконанням пісні «Ще не вмерла Україна» зустріли учасники мітингу підняття національного стягу біля міськради» [24, с. 1].

25 жовтня 1991 року чергова сесія райради народних депутатів прийняла рішення підняти національний синьо-жовтий прапор над приміщенням райвиконкому. Прапор тут же було піднято [23, с. 3]. Життя показало, хто мав рацію у дискусіях на сторінках районки щодо національної символіки.

Восени 1991 року на сторінках «Вісника Переяславщини» з'являється цілий ряд статей:

О. Колибенка [14, с. 2], С. Дембіцького [5, с. 2; 6, с. 2], Ю. Авраменка [2, с. 1] та інших із закликом підтримати на референдумі 1 грудня Акт незалежності України.

Напередодні референдуму місто відвідали вокально-інструментальні ансамблі, виступи яких на центральній площі міста збирали тисячні гурти молоді. Артисти закликали слухачів голосувати на референдумі за незалежність України.

Все це не могло не дати результатів. Рівень патріотизму та національної свідомості серед населення нашого міста та району помітно зріс, що яскраво проявилось на загальноукраїнському референдумі 1 грудня 1990 року. Понад 95 % переяславців віддали свої голоси за вільну, незалежну Україну.

Ось як міськрайонна газета «Вісник Переяславщини» інформувала своїх читачів про результати референдуму: «По місту загальна кількість громадян, занесених у списки для голосування, складала 23557 чоловік. Одержали бюлетені для таємного голосування 20571 чоловік. Взяли участь у голосуванні 20512 чоловік. За незалежну Україну висловилося 19427 виборців міста. «Ні» самостійній Україні сказали лише 719 чоловік» [34, с. 1].

Над Україною засіяла зоря свободи. І на цей раз остаточно і назавжди.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко В. Перемога / Не треба ейфорії // Вісник Переяславщини. – 28 серпня 1991 р. – № 135 (8577).
2. Авраменко Ю. Кабо-Верде, Сент Люсія... Україна. Роздуми з приводу референдуму 1 грудня // Вісник Переяславщини. – 26 листопада 1991 р. – № 180 (8622).
3. Відозва № 1 Переяслав-Хмельницької міськрайонної організації НРУ. 1990 р.
4. Дембіцький С. Про національну символіку // Комуністична праця. – 3 січня 1990 р. – № 1 (8837).
5. Дембіцький С. Перша втрачена можливість самостійності // Вісник Переяславщини. – 18 травня 1991 р. – № 147 (8590).
6. Дембіцький С. Друга втрачена можливість самостійності // Вісник Переяславщини. – 20 вересня 1991 р. – № 148 (8591).
7. Звернення до громадян Переяславщини. Прес-центр міськкому партії // Комуністична праця. – 10 липня 1990 р.
8. Звернення районної ради народних депутатів до жителів Переяслав-Хмельницького району // Вісник Переяславщини. – 31 жовтня 1991 р. – № 170 (8612).
9. Звернення учасників мітингу – представників трудових колективів, громадськості міста Переяслава-Хмельницького і району до трудящих заводів і фабрик, службовців, колгоспників, молоді, пенсіонерів // Комуністична праця. – 5 вересня 1990 р. – № 141 (8377).
10. З екології в політику. Міськвиконком прийняв рішення // Комуністична праця. – 8 червня 1990 р. – № 90 (8926).
11. Каменська Н. Історія національної символіки // Комуністична праця. – 20 грудня 1989 р. – № 20 (8822).
12. Каменська Н. Прапори та їх кольори // Комуністична праця. – 21 грудня 1989 р. – № 202 (8823).
13. Каменська Н. Українська автокефальна церква // Комуністична праця. – 21 липня 1990 р. – № 115 (8351).
14. Колибенко О. Кому це потрібно? // Вісник Переяславщини. – 15 жовтня 1991 р. – № 162 (8604).
15. Коломієць О. Ми повинні вистояти // Вісник Переяславщини. – 30 листопада 1991 р. – № 182 (8624).
16. Коломієць О. Без категоричності та поспішності // Комуністична праця. – 10 січня 1990 р. – № 5 (8841).
17. Корпанюк М. Перші кроки товариства // Комуністична праця. – 21 липня 1989 р. – № 115 (8743).
18. Міщук Г. Люди чекали іншого // Комуністична праця. – 13 березня 1991 р. – № 4 (8483).
19. Малашевська С. Будемо лицарями духу! Репортаж з міського мітингу // Вісник Переяславщини. – 10 вересня 1991 р. – № 124 (8584).

20. Малашевська С. Черговий акт вандалізму // Вісник Переяславщини. – 13 вересня 1991 р. – № 144 (8586).
21. Михняк М. Жнива скорботи, що переросли зрештою в політичну акцію // Комуністична праця. – 3 серпня 1990 р. – № 122 (8358).
22. Михняк М. У єдності – наша сила // Комуністична праця. – 5 вересня 1990 р. – № 141 (8377).
23. Національний синьо-жовтий стяг піднято над райвиконкомом // Вісник Переяславщини. – 29 жовтня 1991 р. – № 169 (8611).
24. Наш кор. Блакитно-жовте знамено біля міськради // Вісник Переяславщини. – 7 вересня 1991 р. – № 141 (8583).
25. Небезпечна ейфорія. «Дзвону – 90». Бюро міськкому Компартії України розглянуло підсумки акції «Дзвін-90» в місті й районі і заявляє слідуюче // Комуністична праця. – 29 серпня 1990 р. – № 137 (8373).
26. Політична історія України. ХХ століття. У шести томах. Том 6. Від тоталітаризму до демократії (1945–2002). Київ. Видавництво «Генеза». 2003. – 693 с.
27. Прес-центр міськкому Компартії України. Про висновки, що випливають з політичної оцінки екологічного мітингу 26 квітня 1990 року // Комуністична праця. – 1 червня 1990 р. – № 85 (8922).
28. Розсоха А. На основі терпимості до опонентів // Комуністична праця. – 5 червня 1990 р. – № 88 (8924).
29. Розсоха А. Переяславська організація НРУ // Комуністична праця. – 13 липня 1990 р. – № 110 (8346).
30. Сенік О. Лицем до рідного слова. Замітки з установчої конференції міськрайонної організації Товариства української мови ім. Т.Г. Шевченка // Комуністична праця. – 4 травня 1989 р. – № 70 (8698).
31. Товкайло М. Чи потрібен Переяславу додаток Хмельницький? // Комуністична праця. – 13 січня 1990 р. – № 7 (8843).
32. Хобта Г. Мова – багатство наше. // Комуністична праця. – 20 вересня 1988 р. – № 150 (8570).
33. Шукаймо те, що загубили. Наші інтерв'ю // Комуністична праця. – 13 грудня 1988 р. – № 198 (8618).
34. Ще не вмерла Україна, ні слава, ні воля... Народ України, в тому числі й виборці Переяславщини, проголосували за її незалежність // Вісник Переяславщини. – 3 грудня 1991 р. – № 183 (8625).
35. Яровий М. Мітинг над Альтою // Комуністична праця. – 12 жовтня 1990 р. – № 102 (8398).

Дембицкий С. Борьба за независимость Украины на Переяславщине в 1989–1991 годах.

В статье рассматривается ход борьбы за независимость Украины на Переяславщине в 1989–1991 годах.

Ключевые слова: горком партии, Общество украинского языка им. Т.Г. Шевченко, Народный Рух Украины, Украинская Республиканская партия, митинг, резолюция, независимость.

Dembitskiy S. Struggle for independence of Ukraine in Pereyaslav region in 1989–1991 years.

In the article consider course of struggle for independence of Ukraine in Pereyaslav region in 1989–1991 years.

Key words: municipal committee of party, Society of Ukrainian language by Taras Shevchenko, National Motion of Ukraine, Ukrainian Republican Party, meeting, resolution, independence.

Одержано 17.09.2012